

Шурин Олена

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-8804-7860
e-mail: olena.shuryn@rshu.edu.ua

Симонович Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти, трудового навчання та технологій
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна
ORCID: 0000-0002-3384-5152
e-mail: nataliia.symonovych@rshu.edu.ua

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У статті виокремлено один з пріоритетних напрямів підготовки майбутніх педагогів, а саме: розвиток творчої діяльності. Здійснено аналіз наукових досліджень означеного напрямку педагогічної діяльності. Проаналізовано поняття «творчість», «творча діяльність», «педагогічна творчість». З'ясовано, що педагогічна творчість є складним і водночас комплексним явищем, важливою формою практичного втілення професіоналізму педагога з наявним творчим потенціалом, який виражається у різних видах активності людини: пізнавальній, світоглядній, трудовій, комунікативній і емоційній. Розтлумачено основні особистісні риси творчого педагога. Акцентовано увагу на важливості спеціальної професійної підготовки майбутніх педагогів. Наголошено на важливості постійного їх самовдосконалення та систематичній самоосвіті, набутті знань, умінь і навичок педагогічної праці. Виокремлено особливості та характерні ознаки творчої педагогічної діяльності, а також показники та критерії здійснення творчої діяльності. Роз'яснено, що творча педагогічна діяльність є діяльністю дослідницькою та ґрунтується на досягненні педагогічної науки. Установлено, що творча діяльність майбутніх педагогів є результатом планомірної й систематичної роботи наставників, викладачів, які власним прикладом заохочують молодь до творчості та креативності. Конкретизовано, що професійна педагогічна творча діяльність педагога характеризується глибокими знаннями та вміннями, сформованістю відповідних особистісних характеристик та прагненням до систематичного самовдосконалення. Виокремлено низку методологічних основ формування творчої діяльності майбутніх педагогів.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, творча педагогічна діяльність, професійна підготовка, професійні якості, навчально-виховний процес, креативність.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів реформування вищої освіти в Україні є гуманізація освітньої діяльності, спрямування навчально-виховного процесу на формування творчої особистості майбутнього фахівця, створення умов для розкриття талантів, духовно-емоційних та розумових здібностей студентів. Серед численних професійних якостей у структурі особистості вчителя сучасні дослідники (О. Антонова, Л. Маркіна, С. Сисоєва та ін.) виділяють як одну з провідних у педагогічній діяльності здатність до творчості. Педагогічна творчість має власні особливості, які обумовлюються специфікою педагогічної діяльності. Саме цю специфіку необхідно враховувати у процесі формування творчої особистості майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Вивченню особливостей педагогічної творчості та професійної підготовки майбутніх учителів до творчої педагогічної діяльності присвятили свої психолого-педагогічні дослідження В. Андреев, Н. Гузій, В. Кан-Калик, Н. Кичук, Л. Лузіна, В. Мамігонов, М. Нікандров, С. Сисоєва та ін. Процес розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів вивчали С. Гасанов, П. Кравчук, В. Лісовська, О. Приходько, тощо. Особливості взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності, видів і механізму педагогічної імпровізації висвітлювали у своїх працях Ю. Азаров, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калик, М. Нікандров, Н. Тарасович та ін. Розвиток науково-педагогічного стилю мислення як творчої особистості вчителя аналізували Ю. Чабанський, В. Сластьонін, Г. Щукіна та ін. Методологію виявлення і розвитку творчих якостей особистості педагога розробляли В. Моляко, П. Перепелиця, М. Холодна та ін.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти формування педагогічної творчості, виокремити показники педагогічної творчої діяльності та методологічні основи формування творчої діяльності майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється велика увага визначенню понять «творчість», «творча діяльність», «педагогічна творчість». Так, поняття «творчість» тлумачиться як створення нового; діяльність зі створення якісно нового, що вирізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Творчість – специфічна діяльність для людини, так як завжди передбачає наявність суб'єкта творчої діяльності. Творча діяльність розуміється як процес людської діяльності зі створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей (філософський погляд); та діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних або духовних цінностей (психологічний погляд); як свідома, цілеспрямована, активна діяльність людини, спрямована на пізнання та перетворення дійсності, створення нових, оригінальних предметів, витворів тощо, які ніколи ще не існували, з метою вдосконалення матеріального та духовного життя суспільства (педагогічний

погляд); як діяльність, що веде до розвитку особистості, до її самореалізації в процесі створення матеріальних і духовних цінностей; як креативну мисленнєву і практичну діяльність результатом яких є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження та перетворення матеріального світу або духовної культури.

Відтак, творча діяльність є процесом створення, відкриття нового, що раніше для певного конкретного суб'єкта було невідомим; як діяльність людини зі створення нового (предметів зовнішнього світу, висновків або почуттів, що живуть і знаходяться тільки в самій людині).

Творча діяльність передбачає творче педагогічне мислення, вищий ступінь активності особистості, щоспрямований на подолання конкретних протиріч з метою пошуку істини, суспільно-корисну прогресивно-спрямовану перетворюючу діяльність, у процесі якої створюються не тільки матеріальні і духовні цінності, але й здійснюється саморозвиток, самореалізація і самого суб'єкта творчості.

Педагогічна творчість є складним і водночас комплексним явищем, важливою формою практичного втілення професіоналізму педагога з наявним творчим потенціалом. Творчий потенціал виражається в різних видах активності людини: пізнавальній, світоглядній, трудовій, комунікативній і емоційній. Результат творчої педагогічної діяльності фахівця повинен мати новизну й оригінальність, особисту та соціальну значимість, а також прогресивність. Найвищим рівнем творчої наукової діяльності є винахідництво (Сисоєва, 2006).

Запорукою підготовки висококваліфікованих педагогів є здійснення саме творчої діяльності та наявність творчого потенціалу у професорсько-викладацького складу навчальних закладів. У формуванні якісно нового освітнього рівня підготовки педагогів та конкурентоспроможної й творчої особистості здобувача вищої освіти важливу роль відіграють саме заклади вищої освіти. Кожний такий заклад має бути зацікавлений у перебудові та розвитку системи освіти в Україні. Сьогодні перед викладачами стоїть важливе завдання – виховати та підготувати творчу молодь, яка спроможна активно включатися в якісно новий етап розвитку інформаційного суспільства (Лучанінова, Маркіна). Адже творчість не існує поза особистістю, тому завжди розглядається в особистісному контексті. Індивідуально-творчі якості особистості педагога виявляються, перш за все, у педагогічній творчості. Схема творчої діяльності педагога у загальному вигляді відповідає структурі творчості. А творче ставлення до праці розуміється як прагнення людини до створення нових, більш досконалих, оригінальних методів втілення задуму, до оволодіння новими методами роботи (Буган, Урскульський, 2001, с.154).

Одночасно саме в процесі творчої професійної діяльності розкриваються творчі можливості педагога, відбувається їх реалізація та розвиток. За таких умов виникає необхідність підготовки вчителя до усвідомлення рівня власної творчої професійної педагогічної діяльності, формування у нього потреби аналізувати власний педагогічний досвід і впроваджувати педагогічний досвід інших з урахуванням своєї творчої індивідуальності. Творча педагогічна

діяльність є діяльністю дослідницькою. Педагог, який працює творчо, спирається на досягнення педагогічної науки, сам збагачує педагогічну теорію, розкриває закономірності педагогічного процесу, визначає шляхи його удосконалення, прогнозує результати своєї діяльності. Творчий педагог – це творча особистість з високим ступенем розвиненості мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній творчій педагогічній діяльності, і яка внаслідок спеціальної професійної підготовки та постійного самовдосконалення набуває знань, умінь і навичок педагогічної праці, оволодіває уміннями формування творчої особистості здобувача освіти у навчально-виховному процесі. Здатність творчого вчителя до педагогічної творчості характеризується не тільки високим рівнем педагогічної креативності і відповідно до сучасних вимог рівнем володіння предметом, який викладається, а й набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які забезпечують ефективність його взаємодії зі своїми вихованцями щодо розвитку їх творчих можливостей у навчально-виховному процесі (Сисоєва, 2006).

Діяльність вважається творчою, якщо її продукт характеризується новизною, яка може мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. Серед критеріїв творчої педагогічної діяльності педагога виділяємо такі показники, як здатність розробляти принципово нові підходи до навчання, виховання і розвитку; модернізувати зміст, форми, методи та засоби навчально-виховного процесу, зокрема з метою розвитку творчих можливостей майбутніх педагогів, їх талантів та обдарувань; комплексно використовувати у професійній діяльності сукупність теоретичних знань і практичних навичок; бачити нову проблему у зовнішньо знайомій ситуації, знаходити варіантні шляхи її вирішення; здійснювати вибір дій у конкретній педагогічній ситуації; проводити систематичний самоаналіз професійної діяльності, науково-дослідницької роботи, досвіду своїх колег; реалізовувати на практиці принципи педагогіки співробітництва; проявляти гнучкість при виборі оптимального управлінського рішення нестандартних ситуацій; оригінально конструювати освітній процес (Ревчук, Антонова).

Отже, професійна педагогічна творча діяльність педагога характеризується глибокими знаннями та вміннями, сформованістю відповідних особистісних характеристик та прагненням до систематичного самовдосконалення. Крім того, в досягненні високого результату педагогічної творчої діяльності важливу роль відіграє професійна самосвідомість педагога та сформованість індивідуального стилю діяльності (Мирончук, 2012). А творча діяльність майбутніх педагогів є результатом планомірної й систематичної роботи наставників, викладачів, які власним прикладом заохочують молодь до творчості та креативності, підтримують й допомагають у реалізації найнеочікуваніших і найнестандартніших навчальних зусиль та прагнень. Серед методологічних основ формування творчої діяльності майбутніх педагогів виділяємо такі: підвищення інтересу майбутніх вчителів до педагогічної діяльності, формування в них професійних цінностей, ідеалів та переконань, розвиток педагогічних здібностей; розвиток та підтримка їх пізнавальних інтересів, створення на заняттях атмосфери спільної творчості,

колективної відповідальності; постановка перед майбутніми педагогами педагогічних цілей, досягнення яких потребує максимального вияву творчих здібностей та передбачає залучення до дослідно-експериментальної роботи з різних педагогічних напрямів, виконання самостійних пошукових досліджень і завдань творчого характеру тощо.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Відтак, хочемо зазначити, що приналежність до професії не є гарантією творчості у педагогічній сфері. У майбутніх педагогів необхідно формувати прагнення до активного творчого розвитку. При цьому важливе значення набуває самореалізація особистості в адаптивній, евристичній та креативній формах. Доцільно також спрямовувати майбутнього педагога до постійного професійно-особистісного саморозвитку, який є способом особистісно-творчого збагачення педагогічними цінностями. Усвідомлення цінностей професійної діяльності сприяє актуалізації професійно-педагогічних якостей, прагненню реалізувати педагогічні здібності та проявити педагогічну ініціативу.

Професійну педагогічну діяльність порівнюють із мистецтвом, оскільки діяльність педагога пов'язана великим різноманіттям індивідуальностей, включених до педагогічної взаємодії, та нескінченною кількістю ситуацій, які повинен вирішувати педагог. Отже, ознакою професіоналізму вчителя, високого рівня сформованості професійної культури є творчий характер його педагогічної діяльності: гнучкість мислення, здатність до продукування нових ідей, нестандартних рішень педагогічних ситуацій, вміння їх реалізовувати у практичній діяльності та досягати певного результату, а також відповідні особистісні якості, внутрішня мотивація та вольові зусилля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Антонова, О., Ревчук, Т. (2005). Підготовка майбутнього вчителя до педагогічної творчості. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій*. Вип. 2: 36. наук. праць /За заг. ред. О. А.Дубасенюк, О.Є.Антонової. Житомир: Вид-во ЖДУ. СС.121–126.

Лучанінова, О., Маркіна, Л. Формування творчої особистості майбутнього педагога в сучасних умовах. *XI-Conference-06-07-Melbourne-Australia*. Режим доступу: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5731/1/306.pdf> (дата звернення 05.05.2023).

Сисоєва, С. (2006). Основи педагогічної творчості: підручник. Київ: Мілені, 344 с.

Словник психолого-педагогічних термінів і понять (2001). Упоряд. Ю.В. Буган, В.І. Урсульський. Тернопіль: «Астон». 176 с.

Мирончук, Н. (2012). Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя у системі професійної підготовки. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Київ – Вінниця. Випуск 71. СС. 158–161.

REFERENCES

Antonova, O., Revchuk, T. (2005). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia do pedahohichnoi tvorchosti* [Preparing a Future Teacher for Pedagogical Creativity]. *Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy zasobamy innovatsiinykh osvitnikh tekhnolohii*. Vyp. 2: Zb. nauk. prats /Za zah. red. O. A. Dubaseniuk, O. Ie. Antonovoi. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU. SS.121–126. [in Ukrainian]

Luchaninova, O., Markina, L. *Formuvannia tvorchoi osobystosti maibutnoho pedahoha v suchasnykh umovakh* [Formation of the Creative Personality of the Future Teacher in Modern Conditions]. V: *XI-Conference-06-07-Melbourne-Australia*. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5731/1/306.pdf> (data zvernennia 05.05.2023). [in Ukrainian]

Sysoieva, S. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti: pidruchnyk* [Fundamentals of Pedagogical Creativity: a Textbook]. Kyiv: Mileni, 344 s. [in Ukrainian]

Slovnyk psykholoho-pedahohichnykh terminiv i poniat (2001). Uporiad. Yu.V. Buhan, V.I. Ursulskyi. Ternopil: “Aston”. 176 s. [in Ukrainian]

Myronchuk, N. (2012). *Rozvytok tvorchoi osobystosti maibutnoho vchytelia-vykhovatelja u systemi profesiinoi pidhotovky*. Novi tekhnolohii navchannja: nauk.-metod. zb. Kyiv – Vinnytsia. Vypusk 71. SS. 158–161. [in Ukrainian]

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF PEDAGOGICAL CREATIVITY IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

Olena Shuryyn

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Vocational Education, Labor Training
and Technologies,

Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8804-7860

e-mail: olena.shuryyn@rshu.edu.ua

Nataliia Symonovych

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Vocational Education, Labor Training
and Technologies,

Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3384-5152

e-mail: nataliia.symonovych@rshu.edu.ua

Abstract. The article highlights one of the priority areas of future teachers' training, namely, the development of creative activity. The analysis of scientific

research in this area of pedagogical activity is carried out. The concepts of “creativity”, “creative activity”, “pedagogical creativity” are analyzed. It has been found that pedagogical creativity is a complex and at the same time a complex phenomenon, an important form of practical implementation of the professionalism of a teacher with the available creative potential, which is expressed in various types of human activity: cognitive, worldview, labor, communicative and emotional. The main personal traits of a creative teacher are explained. Attention is focused on the importance of special professional training of future teachers. The importance of their constant self-improvement and systematic self-education, acquisition of knowledge, skills and abilities of pedagogical work is emphasised. The features and characteristic features of creative pedagogical activity, as well as indicators and criteria for the implementation of creative activity are highlighted. It is explained that creative pedagogical activity is a research activity and is based on the achievements of pedagogical science. It has been established that the creative activity of future teachers is the result of the systematic and systematic work of mentors and teachers who, by their own example, encourage young people to be creative and creative. It is specified that the professional pedagogical creative activity of a teacher is characterised by deep knowledge and skills, the formation of relevant personal characteristics and the desire for systematic self-improvement. A number of methodological bases for the formation of creative activity of future teachers have been allocated.

Keywords: creativity, pedagogical creativity, creative pedagogical activity, professional training, professional qualities, educational process, creativity.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2023 р.